

Szebeni Olivér

AZ EZREDVÉGI MAGYAR VALLÁSOSSÁGRÓL

Nyugati elemzők a magyarországi vallásosságról nem túl lelkesen nyilatkoznak. Egy amerikai tudós szerint az ország népe tulajdonképpen nem gondolkodott keresztyén módon soha. legfeljebb intézményesen volt vallásos. Ezt igazoló párhuzamos hazai változat formulája: „vallási semlegesség”. Nem a viták békés elkerülését célzó jó szándékot, hanem gyakorlatilag teljes közönyt jelent hit dolgaiban. Ez lényegében az ateizmus.

Svájci és osztrák lapok szerint az augusztus 20-iki egyházi és ökumenikus istentiszteleteknek sem volt az indítéka az Isten felé forduló vágy, inkább csak a vonzódás a misztikum vagy még inkább a látványosság felé. Hátterben nem a keresztyén szellemiség, hanem a politikum húzódott meg. Mások arra mutatnak rá,

hogyan aki magát Magyarországon vallásosnak mondja, az is nyomban hozzáfűzi: „Úgy, a magam módján”. Elgondolkodtató nyilatkozat. Az ember vallását, egyházát, hitét, Bibliáját „a maga választotta istentisztelet”-tel (Kol 2:23) egyeztet. Nem látja be, hogy ennek „*semmi haszna nincs*”. Nagyon kevés az élő hitű ember, és ma is lenézett, „szélsőséges”; vagy úgy jellemzik, hogy a „papok hálójába esett”. Jobb esetben sajnálják, régebben zaklatták is.

Augusztus 20-ikán a konstantinápolyi egyetemes pátriárka nemcsak István királyt nyilvánította szentté, amit valóban jelentős közeledésnek tekinthetünk két nagy keresztyén egyház között, hanem megnevezte az *első krisztianizáló görög püspököt*. Hierotheoszt. Magyarországon tehát a görög ortodox egyház bármelyik más keresztyén egyháznál „*történelmibb*”. Ez meggyőzhetné az illetékeseket arról, hogy nem a történelmük emeli ki az egyházakat. Egyáltalán nem „a tiszteletre méltó múlt” alapján jár a „történelmi egyházak” elnevezés, hanem *létszámuk* szerint. Csakhogy akkor miért emlegetik a történelmiséget? Az ortodox felekezetek hi-

ányznak a „történelmi egyházak” domináns csoportjából. Nevezhetnék tehát magukat *domináns* egyháznak, *többségi* egyháznak, vagy *uralkodó* egyháznak; ha már minden áron meg akarják magukat másoktól különböztetni. Főleg a *kisebbségi* vagy *szabadegyházaktól*. Semmiképpen sem a *szekták*-tól, mivel az összes keresztyén egyház történelme kezdetén szekta volt, mert valahonnan kiszakadt (például az egész keresztyén-ség föllépésekor a zsidóságtól elkülönülő szekta volt).

Érettség a hitre

A komoly hittől általában tartózkodik a mai magyar ember. Elszigetelt jelenségnek, az átlagostól eltérő devianciának fogja fel. Mások, a gyenge és szórványos evangéliumi ébresztést sokallva, készek tiltakozni „a keresztyén terror” ellen. A szülők óvnak, védenék a hitre jutott fiatalokat, mintha valamilyen szellemi sérülés érné a gyermeküket. „Mire való az a sok templomjárás, Bibliázás, imádkozás, adakozás”? Talán már azt is jobban tolerálnák, ha drogfüggő lenne a fiuk vagy a lányuk, mint azt, hogy vallásos. A trágárságot sem éri annyi megközelítő bírálat, mint az őszinte imádságot. Az istenfélő eminens diák szorgalmát több bírálat éri, mint azt a szerencsétlent, aki az agykárosodásig „szipuzott”, de az édesapja pénze ajtót nyit előtte az iskolába. Bár a társadalomnak eltartottja lesz, és soha nem az építője. Az erény és a bűn éppen úgy helyet cserélt, mint a tisztesség, ártatlanság, becsületesség. A torz értékrend nyomán kiokoskodják az ügyeskedést, lopást és hazudozást megértő magyarzatokat.

Valamennyi keresztyén/keresztyén egyház jó erkölcsre nevel. A mai, szabadságát rosszul értelmű ember szemében talán éppen azért népszerűtlen, mivel az egyház *etikai szabályozó* kíván lenni. Ezért tartózkodó a mai magyar ember minden intézményes egyháztól, de különösen attól, ahol *Isten kegyelmének fegyvelmező erejéről* beszélnek (Tit 2:11–13). Mások a könnyebb utat választják: egy liturgikus eseményben keresnek, illetve találnak hamis békességet. Isten bűnbocsánatát megnyerve teljesen leszámolni a bűnökkel nagyon nehéz lenne. („*Megmaradjunk-e a bűnben, hogy a kegyelem annál nagyobb legyen?*” – Róm 6:1). A tényleges keresztyén vallásosság Isten útjának *személyes követésében nyilvánul meg és nem képmutató kegyeskedésben*.

Manapság a hitvallásos ragaszkodás nagyon szeszélyes értelmezést nyer. Az eredménye az, hogy a mindent bírálókat emberek felekezettől felekezethez csapódnak, keresgélve azt, ami leginkább megfelel az igényüknek. Végül az utolsó poszton elégedetlenül halnak meg.

Az életkor szintén hat a hazai, ezredvégi ember vallásosságára. A *fiatal gyermekek* elhiszik szüleik, tanítóik vagy

hitoktatóik szavát. Ebben a korban nem a szkepszis, hanem a fogékonyság jellemző. Viszont a gyermek hasonló készséget mutat az etikai negatívumok bevézésére. Apja „kedvenc” káromkodását már a bölcsődében ismételtetheti, főként akkor, ha a gondozójától ugyanazt hallja. A felnőttek hitbéli bizonytalansága, az Istenbe vetett hit gyengítése nem múlik nyomtalanul el a szívükből. Ezért igen nagy a felnőtt ember felelőssége a gyermekekért.

A vallásos nevelés a *serdülő korban* teljesül ki. Sokan úgy vélekednek, hogy ez a legkedvezőbb kor a hit elfogadására. Mindenesetre a római katolikus egyház szentjei között igen jelentős számban voltak serdülők, vagy olyan ifjak, akik „látásokat láttak” vagy más, igen szokatlan jelét adták vallási rajongásuknak.

A korfüggő hitbéli érés a *társkeresés időszakában* csökkenhet, de aktiválódhat is: „Ezt én már csak vele vállalom” – mondja az ifjú. A szeretett és megtalált társ hatására a hitetlen ember elfogadhatja Jézus Krisztust. Sajnos több esetben a hívő fél ezt csak reméli. A hajlandóság legtöbbször ki is merül a „templomi menyegző” passzív elfogadásában. Az *külön vizsgálándó lenne, hogy a népegyházi 'elkészék* – sajnos nem kevesen – ennyivel bőven beérik, de a magunkfajta is távol esik elődei gyakorlatától, akik ilyen kompromisszumot egyáltalán nem fogadtak el (nemcsak a „törvényeskedők”).

A *családi kör népesedésével a fiatal szülőkből fölele-venedik saját gyermekkoruk követendő vagy éppen elutasítandó emléke. Két változat általános. Jó lenne átadni azokból a lelki-szellemi értékekből valamit, amit kaptak a szülők. Vagy jó lenne átadni azokat a lelki-szellemi értékeket, amiket soha nem kaptak meg. Sajnos mindkét jó szándék hamar kimerül. Elsősorban azért, mert a gyermek nem a jámborságunkat, de még a pislogó hitünket sem örökli, legfeljebb bűnös emberi természetünket – ahogy a zsoltáriró tapasztalta (Zsolt 51:7. vers). Dávid király is csak egyéni küzdelemmel, nagyon komoly hitharccal szabadulhatott a bűneitől. Nem volt sima útja ahhoz, hogy Isten szíve szerinti férfit lásson benne (1Kir 15:3). A serdülő általában sokkal inkább követi a kortársai magatartását, mint hallgassa (és főleg meghallgassa) szüleinek százszor megunt intelmeit. Így jut el valamilyen zagyva, diszko-vallásosságig; vagy elkalandozik a nem krisztusi gyülekezetek (paraegyházak) csalogató közösségeig. Legvégső és legrosszabb eset, hogy életével fizet gátlástalanságáért. Kinzó keserűséget okozva ezzel szüleinek.*

Társadalmunkban régóta arra kényszerültek a család-apák, hogy főfoglalkozásuk napi munkaideje után tovább robotoljanak. Talán nevezhetnénk „*vállalkozói vallásosság-nak*” azt a jelenséget, amikor az egész életét és minden percét munkájára „szentelő” férfi egyszer csak váratlanul templomépítésre nagy összeget áldoz. Addig „nem ért rá”, hogy igét hallgasson, otthonában áhitatot tartson; arra sem, hogy

egy fillért adakozzon. Vajon megnyerheti ezzel Isten tetszését (1Sám 15:22)? Pótolhatja-e a benső ember veszteségét, az elmaradt imádságok, meg nem hallgatott igemagyarázatok természetes következményét? Mindenesetre pótolná.

A fokozatosan szilárduló keresztyéni viselkedés és jellem formálódásában nagy szerepük van a *szokásoknak*. „Ezt szoktam meg, ezt találok jónak” – mondja, és „a bejárt úton” nem hajlandó változtatni. „Az élet útjáról” szóló, gyakori öszövet-ségi szóhasználat az evangéliumban, Jézus Krisztus által, a „keskeny út” és „széles út” ellentétes gondolati párhuzamában folytatódik. Csak a keskeny utat érdemes végigjárni. Van olyan út, amit az ember jónak lát, mégis veszedelmes (Péld 14:12).

„Hinni kell valamiben!”

Az utóbbi évtizedben a hitet vállaló ember körülményeiben beálló legfőbb változás, hogy többé nem üldözött intézményesen a magyar társadalomban. Ez igen fontos és lényeges dolog. Az állami tolerancia hasznos, de mégsem kizárólagos, nem ad minden problémára perfekt megoldást. Mivel az állam a felekezeti jogát elismeri a szabad tevékenykedéshez, az elmúlt évtizedben, hazánk rengeteg ismeretlen denominációnak, esetleg pogány vallás beáramlásának nyitott ajtót, kaput. Ma már szembe kell nézzünk azzal, hogy a magyar társadalom egyáltalán nem viselkedik és nem gondol-

kodik keresztyén módon, sőt visszaszorulóban vannak a domináns egyházak. Mindezzel jár az emberi civilizáció évezredes európai keresztyén jellegének kiszorulása, teret engedve a számtalan közel- és távol-keleti filozófiai irányzatnak.

A hit vállalása személyes, sőt egyéni ügy. „Kell a gyermeknek a hit!” – „Magamon látom, mivé váltam hit nélkül.” – Szomorú, bár sztereotip „vallomások” ezek. Elrontott élet roszszul fogalmazott tanulságai. A nagy akadályversenyben

egymás után két gá-tat dönt föl a futó. Mert még mindig nem a saját élető hitere gondol, csak annak a hiányára. Számos bizonytalansági tényező van a lelkében. Nem *valamiben* kell hinnie, hanem *Istenben, a Megváltó Jézus Krisztusban, a Szentírás szavaiban és a Szentlélek-Istenben*. Nem a gyermekének kell ez a hit, hanem minden embernek kell, amíg él. *Minden bűnös embernek kell...* Nyilvánvaló tévedései ellenére mégis van ebben az állapotban egy halovány reménység. Az, hogy *hitre jutni soha nem késő, és lehet* is. A vágyakozás a teljesülés felújtán van.

Hit által léphet be Isten az ember életébe, az *aktív kereső korban* is. A jövedelemszerzés vágya, a birtoklási ösztön és a családi élet gondjai általában fékezik a hitre jutást. Máskor a személyes traumák – mind a betegség, mind a gazdasági veszteségek – Isten felé fordítják az embert. Az elmagányosodás is ösztönözhet a keresztyén testvéri közösség felé.

A vallásosság elnyomásának évtizedeiben elég gyakori volt a „nyugdíjas vallásossá válásának szindrómája”. A koros embernek egyszerre eszébe jutottak hívő szülei, édesanyja imái, és bement a pártirodára, letette a tagsági könyvét és elment a templomba. A 89-es fordulat után ez a jelenség mind gyakoribbá vált. Ehhez azért tegyük hozzá: jobb későn, mint sohasem.

Amikor a családban elhunyt egy *idős ember*, a követő generáció kegyelete ismét diktálni kezdett egy jelenséget, amit sokan vallásos megnyilvánulásnak minősítenek. Az életre szóló adósság végösszegét, egyetlen tétellel egyenlítenék ki. A végtisztességhez papot hívnak, az ő dolga, hogy az elhunytól kijelentsé: kegyes életű „jó ember” volt. A lelkészek általában hajlandóságot mutatnak ennek „odaítélésére”. A gyászoló család igyekszik szent emberré formálni, és legendákat gyárt az elhunytól. Az embernek kellene a héroszok, a szentek. Bennük látja meg számalmas önmagát. Az elhunytak tulajdonítva azt, ami saját élete során mindig ő szeretett volna lenni.

Az ökumenikus együttműködés múltja és kilátásai

Népszerű és köreinkben olvasott szerzők bírálják az ökumenizmust. Alexander Seibel az ökumenizmus alapján teszi ezt a *karizmatikusokkal*. Seibel mérnököt egy karizmatikus teljes éjszakán át tartó vita után döbbsentette bűnbánatra, mégis úgy vélekedik, hogy az „egész szinte hihetetlen csalás”.

Prédikátoraink közül szintén elég sokan fordultak szembe az ökumenikus mozgalommal, különösen a már említett 1989-es fordulat után. Nehezen állapítható meg, hogy tévedés vagy rosszul tájékozottság állt a mozgalom lejárata mögött köreinkben. Talán csalódás, kiábrándulás. Szükséges, hogy a tisztánlátás érdekében érintsük az origót! Emlékeznünk kellene a *külmisszió* érdekében tett korai protestáns összefogásra, a *diákmisszióra*, a *KIE* és több más kezdeményezésre, jóval 1948. előtt. Akkor szervezték meg Amszterdamban az *Egyházak Világtanácsát*.

Meyer Henrik önéletrajzában írja, hogy kereste Budapesten a darbista Müller gyógyszerésszel, a skót református Moody

lelkésszel és Szabó Aladár később hazai teológiai professzorral az *együttműködést*. Szívesen megjelent és szolgált közöttük 1873 és 1875 között, úgy tűnik, *úrvacsorázott velük*. (A kapcsolat az első budapesti baptizálás után romlott meg.)

A *bibliaterjesztés* szintén az áldott, kiemelkedően jó ökumenikus kapcsolat jegyében működött országszerte, egészen a Brit és Külföldi Bibliatársulat megszüntetéséig. A protestáns ébredés kezdete előtt, a harmincas években tartott budapesti, lelkészi imáórákon jelen voltak közösségünk vezetői.

Az *1956. óta aktív ökumenikus tevékenység* dr. Haraszi Sándor és dr. Nagy József kezdeményezésére jött létre. – és bármilyen hihetetlen – az akkori ÁEH ellenezte a belépést mind az Egyházak Világtanácsába, mind a hazai ökumenikus szervezetbe. Ismert szlogenje volt, hogy az „ökumenizmus az imperializmus ötödik hadoszlopa”. Nem segítette elő, és legkevésbé sem kényszerítette az elfogadását. Más az, hogy egy idő után megtalálta az eszközöket, akiken keresztül érvényre juttatta szándékait még a nemzetközi ökumenikus munkában is.

Az *ökumenikus együttműködés több tekintetben hozott áldást* a hazai protestáns keresztyén közösségnek. Jobb kapcsolatokat hozott a felekezetek között egymás kölcsönös megismerésével. Ezt széles körű tanulmányi munka segítette. Az utóbbi tíz évben az egyházak segélyakciói pótolni igyekeztek a szociális gondozásból fokozatosan kivonuló állam (pl. társadalombiztosítás) támogatásának hiányait. Később kereteket és forrásokat használt föl a nyomorgók segít-

lyezésére. Igen jelentős volt évtizedekig a hazai vagy határon kívüli protestáns magyar lelkészek egy-egy hónapos svájci üdültetése (Locarno, Tessin). A belviszályok által sújtott népek önzetlen anyagi segélyezése, ami rendkívül nagy összegeket tett ki. A természeti csapások (pl. árvíz) kárvallottjainak is jutott az ökumenikus segélyből. A római katolikusok Máltai Szeretetszolgálat szintén hálára kötelező segítséget adott hazánkban és külföldön. Újszerű az ökumenikus általános iskolák hálózata. Bár nem nagy a számuk, de részvételünk mellett működnek az országban protestáns és katolikus felekezetek az iskolákban (pl.: Kispesten, Főten).

A *keresztyén egység hiánya* (Jn 17: 21) egyértelműen erősíti a hitetlenséget a világon, és gyengíti a keresztyén missziót. Amikor a különféle egyházak lelkészei bármilyen kérdésben közös véleményen vannak, jó példát mutatnak híveiknek.

A keresztyén-zsidó megbékélés

Isten az ökumenikus együttműködés körét szélesíti. Régi és súlyos félreértések, halálos gyűlölködések visszaszorítása vált szükségessé. Az Ó- és Újszövetség népe közötti megbékélésre lépéseket tettek először Németországban, a második világháború után. A mustármagnyi kezdeményezés mára világmozgalom.

Sajnos nem mondható ki annak ténye, hogy az evangéliumi gyülekezetek mentesek voltak az *antiszemizmustól*. A gyilkosságtól igen, de a lappangó, sunyi és a másik embert kigúnyoló magatartás nem volt ritka. Érett keresztyének azonban önzetlen szeretettel, titkon mentették a halálos vesze-

delemben sodródott embereket. Tetteik tiszteletet érdemelnek még akkor is, ha csak eggyel csökkentették a hatmillió ártatlan áldozat számát.

Hazánkban 1988-ban létesült „nem vallási alapon” baráti társaság, majd rendszeres kapcsolat egyházi vezetők, püspökök és rabbik között. Kiemelhetjük a dialógus támogatóit: *Éliás Józsefet, Komjáthy Aladárt, Tamás Bertalant* református, *Szécsi Józsefet és Endreffy Zoltánt* római katolikus részről, mint kezdeményezőket. Ezekre az ülésekre eljuthatott egyházunk képviselője. Kisegyházi támogatói szintén voltak a bizalomfejlesztő kezdeményezésnek nemcsak a lelkesek között, a gyülekezeti tagok körében egyaránt. A Keresztény-Zsidó Társaság rendszeres programot dolgoz ki, utóbb a közös imádkozásokat is belefoglalva, hogy az egész országban fejlessze az alakulóban lévő kapcsolatokat.

Többen hiányolták a két világháború közötti zsidómisszió protestáns körökben. Nem látták biztosítottak a dialógus keretében a zsidóság krisztianizálódását. Ez a megváltozott viszonyok között nem is volt elképzelhető. A zsidóság nem kereste többé az asszimilációt. Ezzel szemben, bármennyire kis számmal, de léteznek Krisztus-hívő zsidók. Régi keresztyénnek tartott családokban szívesen hangsúlyozzák, hogy elődeik között kimutathatóan zsidók is voltak. Különösen Izrael fennállása és gazdasági fellendülése óta. Ifjú értelmiségiek „derítették ki” zsidó őseiket, de közben megtartották Krisztusba vetett hitüket. Együttal vágytak Izrael földjét mielőbb meglátni. Többen vándoroltak ki a Szentföldre. Erre készülve szorgalmasan tanulták a héber betűket, az ivrit nyelvet, és átlagosan sokkal jobb eredménnyel, mint a teológiai hallgatóink.

A „zsidómisszió” tehát ezzel a sajátos átrendeződéssel áll fenn és működik. Fő célja a két világvallás közötti ellentét enyhítése. Az évezredek feszültségeire tekintettel ez egyáltalán nem könnyű feladat. A megbékélés ügye a zsidóközösséggel váratlan támogatót nyert II. János Pál pápa személyében. Lépése történelmi fordulat.

A Biblia a hit egyetlen zsinórmértéke

Hitbeli atyáink úgy gondolkodtak, hogy életük legfőbb szabályozója a Szentírás. *Nagyon ragaszkodtak a Szentíráshoz.* Bibliái ismeretük kimagasló volt. Az iskolás gyermekektől az aggastyánokig állták az összehasonlítást a népegyházak tagjaival, esetleg papjaival. Az ígét olykor betű szerint véve még a tévedések forrása is ez a ragaszkodásuk volt. Vegyük például az ApCsel 3:1 régebbi fordítását, ahol a római időszámítást szó szerint átveve, a 9 órai imaórakezdés „bibliai alapját” találták meg.

Gyülekezeteinkben a dogmák, diszciplínák, szabályok soha nem voltak túl népszerűek. Tanulságos a régi hitvallásaink vizsgálata ebben a kérdésben. Csupán három pontból állt 1640-ben az első angol hitvallás (Particular Baptists).

A későbbiek szintén néhány pontból állnak. A helyi gyülekezeti szabályokat mindig bibliai érvekkel támogatták. Ezeket a szabályokat Jézus Krisztusra nézve gyakorolták.

Azóta a nagyegyházak ragaszkodása a Bibliához jelentősen javult. A római katolikusok a Szentírást olcsó és jó fordításban adták ki, és sokat elajándékozták iskolás gyermekeknek.

Az utóbbi évtizedben nagyon sok tekintetben változtak kapcsolataink a Bibliával. Egyáltalán nem csupán arra gondolok, hogy nagyon megritkultak a régi családi *áhitatok reggel, délben és este.* A egész család részvételével szinte nem is lehetségesek. Amikor az elhagyott fészekben már csak a két idős pár maradt, újra előtérbe kerül az otthon melegéről gondoskodó közös napi bibliaolvasás és áhitat.

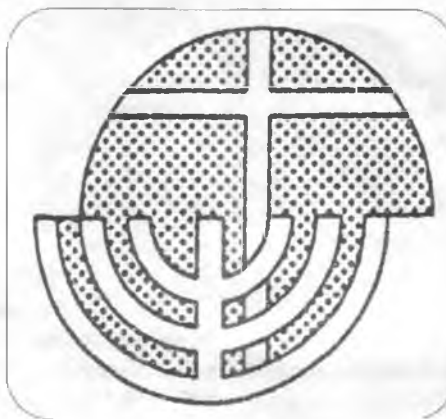
Körülményes dolog meghúzni a határt a *bibliakritika* esetleges pozitívumai és a negatívumai között. A tudományosság terén hátrányos lehet az álláspontunk, de mégis közelebb áll hozzánk az a német szerző, aki sokféle elmélet megvizsgálása és az archeológiai, írásmagyarázati elemzések után írta le a könyve címét: *Mégis igaza van a Bibliának.*

Vizsont kibontakozódott egy újabb, éppen elég *ártalmas kritikái magatartás:* a vezetőink elleni bizalmatlanság, prédikátoraink bírálata és a gyülekezeteink iránti elégedetlenség. Senki nem gondol arra, hogy a kritizálás sokkal károsabb, mint amennyi „hasznót” várnak tőle a kritikusok. A Biblia verseit érvként használják mással szemben. A fortélyos rebellis csak önmagában nem talál kivetni valót, életét soha nem helyezi a Biblia görcsöve alá, mindig másban talál hibát, magában semmit. Másnak talál feladatot. Az ő feladata csupán a „szálka” keresgélése.

A Biblia azonban *Istennek mind a mai napig megbízható kijelentése. Isten akaratát ellenőrizhetően tárja fel,* és aki rendszeresen olvassa, naponta nyer belőle erőt, hogy dolgát, küldetését jól lássa el. Akármilyen más szabályozó rendszerhez fordul a hívő ember, beleértve másik társát, csalódhat. A hírneves agitátorokban szinte bizonyosan csalódik, de *aki a Szentírásra épít, szilárd alapokon áll.*

A Szentírás nem akadályozza a haladást, modernizálódást vagy művelődést, de megoltalmazza a követőjét attól, hogy elmerüljön az átlagosság mocsarába, bűnébe, követve minden káros, rosszat és embertelent, amelyek sajnos valóságosan az úgynevezett „haladás” és „fejlődés” vélemezésének hátterében állnak.

Egy népnevelő éppen hívő parasztembert „gyóntatott”: „A Bibliás maradiságával megtagadja a művelődést, a haladást, a technikai civilizációt!” – Erre visszakérdezi a már szintén korosodó népnevelőt: „Ma ugye, nagyon tanultak, haladók az emberek, és a technika is magasabb színvonalon áll?” – „Igen” – volt a válasz. – „Aztán most boldogabbak az emberek?” – A népnevelő elhallgatott.

A millenniumi év elmúlik, és *megmarad a keskeny út.* Az igazán keresztyén gondolkodás boldogabbá teszi az embereket a földön. „*Minőségi életet*” garantál az Isten szavának megtartása annak, aki őszintén követi, és tanácsaival saját belső emberét táplálja. Az örök boldogságot pedig várjuk. Arról az elképzeléseink is szegényesek, de biztatóak (1Kor 2:9). *A következő évezred-*

ben a boldog emberi lét alapja változatlanul Jézus Krisztus és a róla szóló áldott ige marad.